

ДУХОВНО-КАТАРСИСНИЙ РОЗВИТОК ОБДАРОВАНОЇ ДИТИНИ НА ЗАСАДАХ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОЕКТУВАННЯ ОСОБИСТІСНО РОЗВИВАЛЬНОГО ЗМІСТУ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ з досвіду роботи НВК

Проблема обдарованості дітей надзвичайно актуальна. Здібні, талановиті люди в будь-якому суспільстві є його «локомотивом». Їхніми інтелектуальними зусиллями забезпечується прогрес суспільства, плодами якого користуються усі. В Україні склалася критична ситуація з поповненням національної еліти молодими кадрами. «Старіння» української науки вже сьогодні негативно позначається на інноваційно-технологічному розвитку держави.

У статті розкривається суть інноваційного підходу до духовно-катарсичного розвитку обдарованої особистості учня загальноосвітнього навчального закладу на засадах цілісності психолого-педагогічного проектування навчально-виховного процесу.

Ключові слова: обдарована дитина, особистість, самопізнання, самоосвіта, саморозвиток, здоров'я людини, духовно-катарсичний розвиток, духовність, акмеологічний освітній простір, творчий розвиток учителя і учня.

Альона ЯКУБОВСЬКА

Заступник з науково-методичної роботи НВК «загальноосвітня школа II ступеня – ліцей» м. Білгород-Дністровський Одеської області

Валентин БОНДАРЕНКО

Директор НВК «загальноосвітня школа II ступеня – ліцей» м. Білгород-Дністровський Одеської області

Ми живемо в епоху побудови нового типу цивілізації, яка потребує значного підвищення рівня інтелекту української нації, її свідомості, духовних і моральних цінностей. Центральне місце у вирішенні цих завдань належить системі освіти, яка й покликана стати провідником із формування національної самосвідомості народу, створення фізично і духовно здорового соціуму і виступати в ролі національ-

ного ресурсу щодо оновлення суспільного життя.

У Національній стратегії розвитку освіти в Україні зазначається: «Освіта належить до найважливіших напрямків державної політики, це стратегічний ресурс соціально-економічного, культурного і духовного розвитку суспільства, поліпшення добробуту людей, забезпечення національних інтересів, зміцнення міжнародного авторитету й формування позитивного іміджу нашої держави, створення умов для самореалізації кожної особистості. З огляду на визначені пріо-

ритети найважливішим для держави є виховання людини інноваційного типу мислення та культури, проектування акмеологічного освітнього простору з урахуванням інноваційного розвитку освіти, запитів суспільства і держави». Відповідно, це й зумовлює швидку модернізацію системи шкільної освіти з метою досягнення нової якості освіти.

Проблема обдарованості дітей надзвичайно актуальна. Здібні, талановиті люди в будь-якому суспільстві є його «локомотивом». Їхніми інтелектуальними зусиллями забезпечується прогрес суспільства, плодами якого користуються усі. В Україні склалася критична ситуація з поповненням національної еліти молодими кадрами. «Старіння» української науки вже сьогодні негативно позначається на інноваційно-технологічному розвитку держави.

Складна ситуація з пошуком, розвитком і підтримкою обдарованої молоді викликана відсутністю цілісної загальнодержавної системи роботи з обдарованими дітьми (начебно нормативно і прописана, але на практиці ...); відсутністю цільового асигнування; слабкою матеріально-технічною, науково-дослідницькою та експериментальною базою навчальних закладів; неповнотою соціального захисту обдарованої молоді з боку держави (взяти хоча б останнє скасування пільг при вступі до вищих навчальних закладів: держава, на жаль, не зацікавлена у зростанні

інтелектуальної та творчої обдарованості).

За даними М. Карне, у шкільному віці виявляється 3-5 % обдарованих дітей, хоча, зрозуміло, їх від природи значно більше, але їхні здібності згасають від неправильного навчання і виховання. Виникає наступна загальнодержавна проблема – проблема супроводу обдарованої особистості впродовж життя, тісно пов'язана як із соціально-психологічними проблемами самореалізації особистості в навколишньому соціумі і загалом у суспільстві, так і з соціально-економічними проблемами якості трудового потенціалу та стратегічного кадрового менеджменту, головним завданням якого є розстановка кадрів згідно зі здібностями та діловими якостями і з урахуванням набутих професійних знань й умінь.

Прийняття законів України «Про освіту» та «Про загальну середню освіту» законодавчо закріпило прогресивні зміни, які відбуваються в системі освіти України, заклало ряд суттєво нових підходів до розвитку шкільної справи. В основу освіти XXI століття покладена розвивальна, культуротворча домінанта, при якій ставиться

Альона ЯКУБОВСЬКА

Валентин БОНДАРЕНКО

за мету виховання відповідальної особистості, яка здатна до самоосвіти й саморозвитку, уміє використовувати набуті знання і вміння для творчого розв'язання проблем, критично мислити, опрацьовувати різноманітну інформацію, прагне змінити на краще своє життя і життя своєї країни. З'явилася нагальна потреба суспільства у творчих, діяльних, обдарованих, інтелектуально й духовно розвинутих громадянах. На вістрі цих проблем відбувся бурхливий ріст таких навчальних закладів, як ліцеї, гімназії, спеціальні заклади для обдарованих дітей, школи-комплекси, приватні, авторські, пілотні школи тощо.

У зв'язку з невирішеністю вищезазначених проблем у нашій державі виникає потреба в дослідженні: яким же чином супроводжується обдарована дитина до своєї життєвої вершини, чи максимально використовуються здібності й задатки, що одержані від природи й розвинуті чи не розвинуті протягом перебування у навчальному закладі. Життєва вершина – «Акме», вершина в розвитку людини, – представлена як цілісний розвиток, а значить як психофізіологічний розвиток індивідуума, психосоціального розвитку особистості, духовно-морального розвитку мотивів і потреб особистості, саморозвиток і здоров'я людини.

Центром концепції розвитку навчальних закладів нового типу є творча особистість, індивідуальна робота з обдарованими дітьми, які вирізняються насамперед високим інтелектом, що є наслідком як природних задатків, так і сприятливих умов виховання. Обдаровані діти привертають до себе увагу завдяки певним особливостям поведінки, вмінню абстрагувати, ставити цікаві запитання, робити висновки. У результаті досліджень науковцями виділено шість царин обдарованості дітей:

● **Інтелектуальна царина** (дитина вирізняється гарною пам'яттю, жвавим мисленням, допитливістю, добре розв'язує різні задачі, зв'язно

викладає свої думки, має здібності до практичного застосування знань).

- **Царина академічних досягнень** (це успіхи з математики, мови, хімії та інших навчальних предметів).
- **Креативність** (дитина надзвичайно допитлива, виявляє незалежність і оригінальність мислення, висловлює цікаві думки).
- **Соціально-комунікативна площина** (добре пристосовується до нових ситуацій, легко спілкується як з дорослими, так і з однолітками, виявляє лідерство, ініціативна, бере на себе відповідальність саме за свої дії).
- **Царина художньої діяльності** (виявляє неабиякий інтерес до візуальної інформації, захоплюється художньою діяльністю).
- **Рухова царина** (тонка і точна моторика, чітка зорово-моторна координація, широкий діапазон рухів, добре володіє тілом).

Важливою проблемою для педагогічних працівників є виявлення, розпізнавання вагомих потенційних можливостей розвитку дитини у майбутньому. Якщо ж у процесі навчання учнів педагог враховує їхні вікові та психологічні особливості, успіх досягається швидше і за мінімальних витрат часу. Кожна обдарована дитина – це індивідуальність, що потребує особливого підходу, а значить навчально-виховний процес має розглядатися як засіб творчого розвитку учителя і учня:

- **якісний підбір педагогічних кадрів** (мають бути чутливими й доброзичливими; особистісно зрілими, емоційно стабільними; мати високий рівень інтелектуального розвитку, динамічний характер, почуття гумору й позитивну Я-концепцію);
- **упровадження технологій інтерактивного навчання;**
- **високий ступінь свободи у виборі видів занять** не лише у навчальному закладі, а й поза межами;
- **уведення нових предметів та курсів за вибором;**

- профілізація навчально-виховного процесу;
- зростання професійної компетентності педагогів, їх творчого потенціалу;
- вироблення інноваційного стилю діяльності навчального закладу;
- психолого-педагогічне проектування особистісного розвитку дитини.

Закономірно постає питання про створення школи майбутнього, школи, що плекала би творчу особистість, забезпечила умови для повноцінного фізичного, психічного, соціального і духовного розвитку дитини. У цьому розумінні у Білгород-Дністровському НВК «загальноосвітня школа II ступеня – лицей» змінено акценти у навчально-виховному процесі та розроблено модель школи життєтворення особистості, що ґрунтується на засадах психолого-педагогічного проектування (див. схему 1). Починаючи з березня 2005 року НВК є експериментальним навчально-виховним комплексом із впровадження інноваційної системи Валерія Киричука – «Психолого-педагогічне проектування особистісного розвитку учнів загальноосвітніх навчальних закладів», що дає змогу забезпечити приведення існуючих освітніх і виховних систем у якісно новий стан, оптимізувати їх зміст, організацію та управління. З 2007 року – всеукраїнським експериментальним майданчиком із впровадження психолого-педагогічної технології «Проектування особистісно розвивального змісту на-

вчально-виховного процесу навчального закладу».

Ця психолого-педагогічна освітня технологія дозволяє поступово розв'язувати наступні педагогічні задачі:

- розвиток фізичного, психічного, соціального і духовного здоров'я дитини;
- створення сприятливого освітнього середовища особистісного розвитку учня, його соціального захисту;
- підвищення рівня усіх видів діяльності учнів на засадах прийнятих правил і норм навчального закладу;
- ефективна ділова та

Схема 3

Проектно-модульна програма (15 проектів)

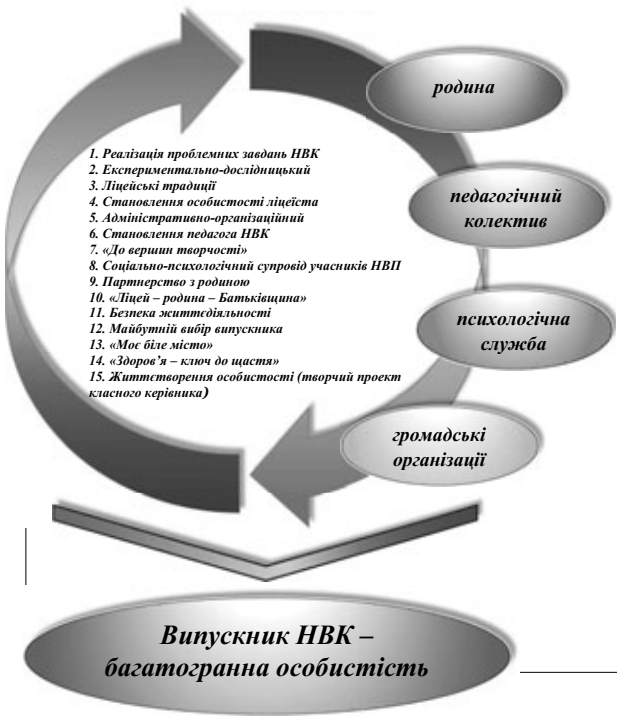

Схема 4

Технологія розвитку обдарованої дитини на засадах психолого-педагогічного проектування

міжсуб'єктна комунікація;

- самопізнання, самооцінка, самовизначення, самореалізація.

У практиці роботи НВК відбувається поетапне впровадження елементів психолого-педагогічного проектування (див. схему 2).

За представленою моделлю *традиційна система* навчально-виховного процесу (**0-й рівень**) за результатами 2-го зрізу психолого-педагогічного моніторингу має *очевидні обмеження щодо цілісного психосоціального розвитку особистості* учня, оскільки класний керівник чи вчитель-предметник слабо або і зовсім не орієнтується в конкретних психолого-соціальних запитах вихованців. У результаті в *переважній частині* учнівського колективу *формування особистості проходить не зовсім ефективно*.

Використання ж результатів комплексної діагностики (**1-й рівень**) покращує результати розвитку вихованців, моделювання та конструювання шляхів і методів впливу – програмування (**2-рівень**). Творчі проекти класних керівників і вчителів-предметників (**3-й рівень**) дають змогу створювати сприятливі умови для цілісного розвитку особистості та виправити можливі відхилення.

За результатами системно-комплексного аналізу цілісного розвитку особистості учнів, встановлення максимально конкретного діагнозу, розробки основних тактичних навчально-виховних задач створено проектно-модульну про-

граму навчального закладу. Особливо яскраво вона представлена технологією розвитку особистості учня НВК (див. схему 3).

За одинадцять років плідної роботи педагогічному колективі вдалося за допомогою цієї освітньої моделі забезпечити цілеспрямований і усвідомлений підхід до визначення навчально-виховної стратегії й тактики життєдіяльності загальноосвітнього закладу, у повній мірі реалізовувати педагогіку співробітництва, партнерства і співтворчості, цілеспрямовано керувати навчально-виховним процесом, уникаючи експромтів і стихійності у навчанні й вихованні учнів; методологічно грамотно конструювати психолого-педагогічні заходи впливу та умови стимулювання соціальної активності через включення учнів до різноманітних колективних справ, а також широкого спектру людської діяльності, створено ряд цільових корекційно-розвивальних програм психо-соціального розвитку особистості, що значною мірою впливає на підвищення якості навчальних досягнень учнів, результативності роботи з педагогічними кадрами та обдарованими дітьми в цілому.

Антон Семенович Макаренко вважав, що справжній розвиток психолого-педагогічної науки пов'язаний з її здатністю «проектувати особистість», тобто визначати з певною метою ті її якості і властивості, що мають бути сформовані у процесі навчання і виховання. Психолого-педагогічне проектування здійснюється на засадах системного підходу (взаємодія виховання, навчання й особистісного розвитку дитини); враховує особливості зіткнення особистісного «Я» з природним соціокультурним середовищем; сприяє цілісному розвитку особистості дитини, конструктивно впливаючи на формування її готовності до активного й успішного життя як у навчальному закладі, так і у майбутньому дорослому житті; використовуються валідні діагностичні психолого-педагогічні

методики щодо об'єктивного й оперативного оцінювання фізичного, психічного, соціального і духовного розвитку, рівня розвитку розумових операцій; використовуються механізми внутрішнього і зовнішнього стимулювання життєвої активності кожної особистості і колективу загалом.

Після проведення глибокої психолого-педагогічної діагностики та комплексного аналізу (I рівень технології психолого-педагогічного проектування особистісного розвитку дитини) педагогічний колектив НВК здійснює поетапне моделювання та конструювання шляхів і методів педагогічного впливу (систематизація проблем і потенційних можливостей дитини, постановка цілей і завдань психолого-педагогічного впливу і, нарешті, визначення та обґрунтування тактичних задач взаємодії учителя й учня). На III етапі за технологічною картою відбувається педагогічне конструювання та планування корекційно-розвивальних програм, що, в свою чергу, ґрунтується на підборі та створенні відповідних програм впливу, творчих наукових проектів, прогнозуванні педагогічного управління, плануванні й організації діяльності та творенні сценаріїв психолого-педагогічного впливу.

Сучасна педагогічна наука стверджує, що духовність — спосіб розвитку особистості. У контексті конструювання особистості та її менталітету прийнято розглядати духовність як індивідуальну вираженість у системі мотивів особистості двох фундаментальних потреб: ідеальної потреби пізнання й соціальної потреби жити і діяти для інших.

Ось чому духовно-катарсична активність розглядається В.О. Киричуком не просто вищим ступенем особистісного вдосконалення людини розумної, а й організуючим стартом її взаємостосунків з навколишнім світом і з самою собою.

Розроблена В.О. Киричуком технологічна модель духовно-катарсичної активності й стала підґрунтям у

реалізації науково-методичної проблеми навчального закладу протягом п'яти останніх років «*Духовно-катарсичний розвиток обдарованості дитини на засадах психолого-педагогічного проектування особистісно розвивального змісту на-*

вчально-виховного процесу». Технологія розвитку обдарованості дитини на засадах психолого-педагогічного проектування представляється нами у вигляді моделі (див. схему 4):

Цілеспрямована робота з розвитку духовно-катарсичної активності обдарованої дитини вимагає належної змістової наповненості занять, зорієнтованості на новизну інформації та різноманітні інтерактивні види пошукової, аналітичної, розвиваючої та творчої діяльності. Така діяльність під силу виключно професіоналам, нами у свою чергу розроблено алгоритм професійного зростання педагога навчального закладу (див. схему 5).

Отже, ця психолого-педагогічна програма дозволяє:

- допомогти учневі глибше здійснити процес самопізнання і самовдосконалення;
- педагогам розкрити потенційні можливості учнівського колективу і виважено підійти до процесу планування і реалізації навчально-пізнавальної діяльності вихованців;
- покращити показники особистісного зростання учнів і водночас учителів;
- відбуваються суттєві позитивні зміни у динаміці розумового та інтелектуального розвитку дитини, її духовного зростання (див. схему 6).

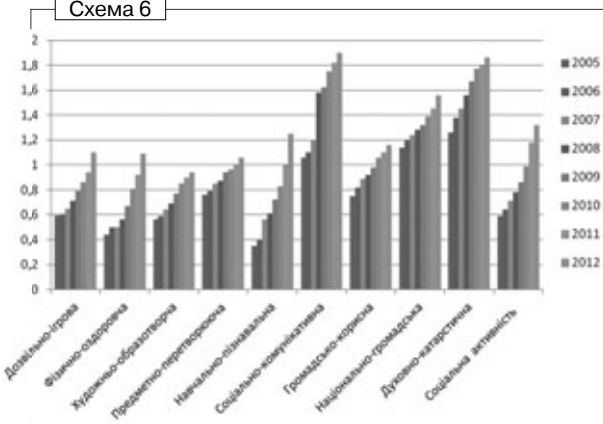
Школа в усі часи була і залишається своєрідною моделлю, дзеркалом, яке відображає життя і проблеми суспільства, тому освіта

Схема 5

Алгоритм професійної підтримки творчого учителя НВК

Схема 6

сьогодні – важливий чинник управління змінами у цьому суспільстві. Вона має стати засобом підвищення інтелектуального рівня громадян, чинником економічної стабільності, а для цього необхідно забезпечити учням якісну освіту, особистісний розвиток з урахуванням індивідуальних особливостей і здібностей; батькам – упевненість за долю їхніх дітей, а педагогам – умови для професійного зростання і самореалізації. Саме тому необхідно модернізувати зміст освіти, створювати досконалі моделі управління НВП, активно впроваджувати інноваційні технології, які мали б забезпечити соціальний розвиток особистості й сформувати високо духовну, фізично здорову людину, власне на це і працює педагогічний колектив НВК «загальноосвітня школа II ступеня – ліцей».

Покращення результатів з усіх напрямків роботи загальноосвітнього навчального закладу **дозволило** педагогічному колективу **НВК** у 2012 році здобути почесне звання «Флагмани освіти» України і увійти до ТОП – 50 найкращих закладів освіти України, а у 2014, 2016 рр. стати лауреатами всеукраїнського конкурсу «Науковці та освітяни України», пройти відбір до **100** потужних освітніх закладів серед **500** до українсько-польського проекту «Відкрита Польща», **стабільно утримувати першу позицію серед закладів освіти нового типу Одеської області.**

Від редакції

ПЕРШИЙ ЗАКЛАД НОВОГО ТИПУ на півдні Одеської області

Сучасну людину можна виховувати виключно в оновленому освітньому закладі. Таким і вважають ліцей його учні та вчителі.

Заклад відкрито як Школу юних менеджерів у 1991 р. У 1993 р. він отримує статус ліцею, а в 2006 р. – НВК «загальноосвітня школа II ступеня-ліцей».

У 2007/2008 н. р. заклад атестовано на «відмінно». Цього року **заклад** – двічі **ювіляр**¹: **10** років НВК, **25** – навчальному закладу!

Педагогічний колектив – це талановиті вчителі:

60 % – «вчителі-методисти» і «старші вчителі», **7** «відмінників освіти України», а **2** – мають відзнаки: «Сofія Русова» та «Василь Сухомлинський».

Вони – призери, лауреати та дипломанти різноманітних конкурсів.

Не випадково у 2016 р. саме учитель НВК став абсолютним переможцем міського і обласного конкурсів «Учитель року».

НВК – постійно в пошуку інновацій, є експериментальним майданчиком всеукраїнського рівня. «Від творчого вчителя – до творчого учня» – основне завдання науково-методичної роботи в НВК, яка спрямована на удосконалення професійної майстерності вчителів і розвиток творчої особистості учнів. Через різноманітні соціальні проекти, що реалізуються під гаслами: «Пам'ятай, що ти людина!» та «Не питай, що дала тобі Україна, спитай себе, що ти зробив для неї», щоденно в атмосфері патріотичності, креативності, духовності здійснюється життєдіяльність вихованців.

¹Наші щирі вітання славному колективу педагогів і учнів Білгород-Дністровського НВК! ▶

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бех І. Д. Особистісно зорієнтоване виховання: наук.-метод. посібник / Бех І. Д. — К. : ІЗМН, 1998. — 204 с.
2. Гільбух Ю. З. Розумово обдарована дитина: психологія, діагностика, педагогіка / Гільбух Ю. З. — К. : Віпол, 1993. — 75 с.
3. Данилова Г.С. Акмеологічна школа: нова якість освіти / Данилова Г.С. // Освіта і управління. — 2009. Т.12, № 2. — С. 96–108
4. Киричук В. О. Проектування навчально-виховного процесу в комп'ютерному комплексі «Універсал»: навч.-метод. посіб. / Киричук В.О. - Третє видання, допов. — К. : Інфосистеми, 2010. — 223 с. — Бібліогр. : 227 с.
5. Помиткін Е. О. Психологія духовного розвитку особистості: монографія / Помиткін Е. О. — К. : Наш час, 2005. — 278 с.

Понад 12 років керує колективом однодумців **Бондаренко Валентин Дмитрович**, керівник нового типу, який об'єднує всіх заради спільної ідеї (перший справа).

За п'ять останніх років учителями підготовлено:

- **750** переможців II етапу Всеукраїнських предметних олімпіад, **155** — III етапу;
- **1265** призерів Всеукраїнських інтерактивних конкурсів.

За значні особисті досягнення **30 вихованців 7-11 класів** НВК отримали нагрудний знак «*Надія ліцею*».

Більшість з випускників закладу (а їх майже **1600** учнів) поповнили студентство бюджетних відділень провідних вишів України.

Тож цілком логічно, що у 2016 р. НВК став лауреатом всеукраїнського конкурсу-рейтингу «Школа — джерело талантів».

Тому **400** учнів і **41** учитель вважають свій ліцей таким освітнім закладом, в якому лише і можна виховувати сучасну людину!

Алена Якубовская, Валентин Бондаренко
Духовно-катарсическое развитие одарённого ребенка на основе психолого-педагогического проектирования личности развивающего содержания учебно-воспитательного процесса. Из опыта работы УВК «общеобразовательная школа II ступени — лицей»

В статье раскрывается сущность инновационного подхода к духовно-катарсическому развитию одарённой личности ученика общеобразовательного учебного заведения на основе целостности психолого-педагогического проектирования учебно-воспитательного процесса.

Ключевые слова: одарённый ребёнок, личность, самопознание, самообразование, здоровье человека, духовно-катарсическое развитие, духовность, акмеологическое образовательное пространство, творческое развитие учителя и ученика.

Aliona Yakubowska, Valentin Bondarenko
Spiritual-cathartic development of a gifted child based on the integrity of the psychopedagogical projection of personality developmental content of an educational process. From the work experience

This is the gist of the innovative approach to the spiritual-cathartic development of a gifted personality in the secondary school environment. This method is based on the integrity of the psychopedagogical projection of the educational process.

Key words: a gifted child, a personality, self-knowledge, self-education, self-development, health, spiritual-cathartic development, spiritual quality, acmeological educational process, teacher's and student's creative growth.